

ТОМОС – ЗА І ПРОТИ

Багато вже написано про юридичне захоплення Москвою Української православної церкви, але існувало і церковне синодально-імперське її захоплення. Відомо, що більше 300 років тому Українська православна церква була захоплена Москвою. Власне, щоб приєднати українську церкву до Москви патріарх Нікон Мінов і організував тоді грандіозну реформу московського православ'я. В результаті цього штучного об'єднання і московська і київська церковні традиції втратили сою самобутність і були уніфіковані новою синодально-імперською системою. Жорстокі переслідування російських старообрядців з боку «ніконівців» якраз були і мотивовані необхідністю єдності з Українською церквою. Проте створити одну Церкву не вдалося. Дуже сильною була різниця ментальна, культурна, мовознавча, побутова і історична. Спроби поєднання двох церков наразили на внутрішній опір, який продовжується і зараз.

У наш час в українському православ'ї з'явився унікальний шанс до створення Української Соборної Православної церкви. 9 жовтня у Стамбулі розпочалося триденне засідання Синоду Вселенського патріархату. 10 жовтня на цих зборах церковники заслухали звіт посланців патріарха Варфоломія (екзархів: архієпископ Памфільський і Західної єпархії УПЦ в США Даниїл та єпископ Едмонтоні і Західної єпархії у Канаді Іларіон), які майже місяць провели в Україні. Екзархи їздили по українських церквах, розмовляли зі священиками. За результатами їхнього звіту про церкви в Україні й був ухвалений дозвіл Синоду на створення Єдиної Помісної Церкви. На Синоді було вказано, що пізніше у Києві проведуть об'єднавчий Собор, на якому оголосять про створення нової автокефальної Православної церкви і оберуть її голову. Зразу ж в Україні було оголошено (головою Української православної церкви Філаретом) про зібрання Собору в Україні вже найближчим часом (у листопаді 2018 р. Константинопольський архієпископ Йов повідомив також, що є настійлива пропозиція Вселенського патріархату щодо назви церкви. Вона повинна називатися Православна церква в Україні, на той же Філарет і представники Київського патріархату вважають, що назва має бути –Українська православна церква. Рішенням Синоду також створюється для співпраці з Вселенським патріархатом Ставро-

пігійське Представництво, яке перебуватиме у Андріївській церкві Києва (передана Вселенському Патріархату для користування, а раніше належала УАПЦ).

Після цього московські єпархи заявили, що 11 жовтня 2018 Вселенський Константинопольський патріарх припинив своє існування, оскільки Константинополя немає вже більше ніж 700 років, а є Стамбул – турецьке місто у Європі і якщо він є патріархом, то православної церкви в Туреччині (його обирають 20 турецьких єпархій). Хоча до цього часу Вселенського патріарха визнавали і московські єпархи як голову Все-світньої православної церкви і в промовах згадували його постійно під час богослужіння. Відповідно, можна сказати, що немає і держави «Русі» більше 700 років, яку представляють Московські єпархи, а Москва тоді була провінцією Києва.

Уже 15 жовтня відбувся Синод Російської Православної Церкви у Мінську, який прийняв заяву про те, що члени Священного Синоду визнають неможливим подальше перебування у євхаристійному спілкуванні з Константинопольським Патріархом. Зокрема, у заяві говориться: «Прийняття в спілкування розкольників та підданого анафемі в іншій Помісній Церкві особі з усіма рукополаденими ними «єпископами» і «кліриками», посягання на чужі канонічні території, спроба відректися від власних історичних рішень і зобов'язань, - все це виводить Константино-

польський Патріархат за межі канонічного поля і, до великої нашої скорботи, унеможливлює для нас продовження євхаристійного спілкування з його епіхарами, духовенством і мирянами». Така заява і таке рішення свідчить, що Москва не хоче випускати Україну зі свого церковного простору.

Досить неоднозначною є позиція Української греко-католицької церкви у питанні надання Томосу Україні. Справа в тому, що у 1596 році об'єдналась в Українську греко-католицьку церкву канонічна українська православна церква та католицька церква, а частина Української православної церкви, яка не бажала об'єднуватись, вважалась неканоничною, утворивши свою церкву. Зокрема, на соборі у Римі (листопад 2018 р.) голова української греко-католицької церкви Святослав піднімав питання про відвідування церкви молоддю, про поширення християнської віри серед українців, але про відношення до Томосу і його надання українській православній церкві і слово не було сказано.

Для надання Томосу потрібно організувати собор всіх трьох Українських православних церков, що має зробити Україна. Але організація такого собору є досить проблематичним. Виникає питання, кому надавати Томос? Ситуація виглядає так, що найбільшою за кількістю парафій, монастирів, інших церковних структур є Українська православна церква в єдності з Московським патріархатом – УПЦ (МП). Зрозумі-

Глава УПЦ КП патріарх Філарет(праворуч), глава УПЦ МП митрополит Онуфрій(посередині) і глава УАПЦ митрополит Макарій (ліворуч). Фото 8 травня 2018 р.

ло, що вона є частиною Російської православної церкви, але у ній є і проукраїнські елементи, деякі архіереї, які ладні порвати з Москвою. Вони не є більшістю, але їх участь у створенні Української помісної церкви дуже важлива. Друга важлива Українська православна церква Кіївського патріархату – УПЦ (КП), створена у 1992 році. Ця церква українського спрямування. Третією є Українська автокефальна православна церква – УАПЦ, яка більше має парафій і мирян на Західній Україні. Крім цього, є і інтереси Вселенського патріарха, який тепер має своїх екзархів в Україні. Відповідно, у цих трьох українських православних церков і Вселенського патріарха інтереси далеко не співпадають. Наразі стоять питання, чи архіереї УПЦ МП, які готові приєднатися до Української помісної церкви, керівництво УПЦ КП і УАПЦ зуміють домовитися, досягти компромісів і провести об'єднавчий собор.

Важливим у перемовинах є питання, хто має бути представителем цієї церкви. Багато в цій ситуації залежить від патріарха Філарета. Як він поведе себе у цій ситуації. УПЦ КП може і самостійно провести архієрейський собор, залучивши до нього деяких єпископів УАПЦ. Але чи зможуть взяти участь у такому соборі архіереї УПЦ МП? А без них со-

бор буде неправомочним і його може не визнати Вселенський патріарх. У всякому разі, поживемо, побачимо.

На мою думку, майже за 30 років відновлення і існування самостійної та незалежної України ні одна з українських православних церков (Українська православна церква МП, Українська автокефальна православна церква, Українська православна церква КП) не виявилась здатною дати світу нову богословську школу, не змогла дати нові імена видатних богословів, святителів. Відчувається якийсь застій, а застій породжує кризу. Відповідно, позбавлення від кризи не допоможе само по собі наданням Томосу про автокефалію старим в основному радянським елітам, а лише, у значній мірі, законсервuje духовний стан українського церковного співтовариства. Можна тільки надіятись, що новий час принесе новий духовний стан, що при підтримці Вселенського патріархату в Україні виникне нова богословська школа, здатна, в свою чергу, народити нові богословські еліти, зацікавити новизною і ін. Тільки це може привернути до церкви як старше покоління людей, так і молодше.

Георгій КОЖОЛЯНКО,
доктор історичних наук,
голова Буковинського
етнографічного
товариства

БОЇВКА УПА У ЛЕНКІВЦЯХ

Ленківці-Мамаївці-Біла-Шубранець. Жовтень-листопад 1944 року.

(Закінчення. Поч. у ч.46)

ПОЛЮВАННЯ НКВС НА БОЇВКУ

Документи НКВС свідчать, що в другій половині жовтня сексоти вже донесли, що біля Ленківців діє повстанська бойовка. Зокрема, у спецпідомленні до Центру зазначалося: «22.10.44 року в Садгірському РВ НКВС отримані дані від агента «Кулемет» про те, що в с. Ленківці організована за завданням підрайону ОУН банда, чи сельністю у 8 чоловік, яка готовує теракти над радянським і партійним активом і погроми радянських установ. Направлені маршрутна агентура із Кіцманського і Садгірського районів встановила, що банда змінює місце дислокації два-три рази на добу».

До того ж, частину повстанців упізнали під час нападу на будинки Кирилюка та Орлецького, а також голова Мамаївської сільради Минодора Подільчук.

Для розробки бойовки НКВС

вживло одного із своїх улюблених та досить ефективних кроків, які чимало нашкодили повстанському рухові і через які загинули багато підпільнів. НКВС упіймали ще одного дезертира, ймовірно також з місцевих або й ленківчан, та через залякування й погрози завербували його під псевдо «Яструб», та поставили завдання знайти та влітися до складу бойовки, потім вийти на зв'язок до уповноваженого НКВС і, за тодішньою термінологією, «підвести банду під наш оперативний удар».

30 жовтня 1944 року «Яструб» вийшов на повстанців. Під легендою дезертира з Червоної армії, який має бажання боротися проти радянської влади, йому вдалося проникнути до бойовки. НКВС рапортувало:

но був розроблений план ліквідації банди».

Вийшовши на зв'язок, «Яструб» повідомив, що бойовка Басараба має спеціальну землянку, де більшу частину часу переходить, і лише в нічний час вдається до проведення «акцій». Отримавши інформацію про бойовку, НКВС створило оперативно-військову групу для ліквідації повстанців.

В ніч з 4 на 5 листопада бойовка готувалася здійснити наліт на магазин в с. Мамаївці. План нальоту не здійснився, оскільки агент «Яструб», який готовував за завданням бойовки розвідувальні дані для нальоту, у встановлений строк, діючи за вказівками НКВС, в розташування бойовки не з'явився. Через те, що він пізно повернувся, акцію перенесли на інший день.

О 4.00 год ранку (за іншими даними – о 06.30) 5 листопада 1944 року коли прийшла черга «Яструба» ставати на стійку (нести вахту по охороні бойовки, поки інші відпочивали), «Яструб» вийшов у визначене НКВС місце,

зв'язався з оператором, та провів опергрупу НКВС до місця, де міцно спали повстанці, які нічого не підозрювали.

ЗРАДА І ОСТАННІЙ БІЙ БОЇВКИ

Отже, на світанку 5 листопада 1944 року о 6.30 год. ранку опергрупа НКВС розпочала штурм. Спочатку схрони оточили та запропонували повстанцям здатися. Проте вони здаватися не забажали, вчинили збройний опір і намагалися втекти: троє повстанців вискочили з крійки і кинулися втікати. Опергрупа НКВС відкрила вогонь, в результаті чого керівника бойовки, Захарія Басарабу, а також його сестру Анику (часто приносила до бойовки їжу та розвідувальні дані, та цього дня залишилася ночувати в схроні), було вбито. Третіому повстанцю – Дмитрові Городецькому – вдалося втекти: він втік в село Шубранець, де і склався. Інших повстанців захопили практично сплячими: 5-х повстанців – Веренко Івана, Бідняка Василя, Бідняка Миколу, Гордея Миколу та Вербівського Дмитра, а також одну розвідницю Веренко Веронію Дмитрівну, 1904 р.н., жінку Веренко Івана. Вилучено 2 гвинтівки та 1 обріз, 27 гранат та запали до них, 208 патрон, продукти харчування і реквізовані речі.

Ще одного повстанця – Григорія Воєвідко – не виявили: він вдень пішов в Мамаївці за хлібом, а коли повертається – почув постріли і побачив ракетниці, і склався. Проте не маючи схронів, - а наступила зима, переховуватися стало дуже важко – 17 грудня Воєвідко явився в Садгірський райвійськомат, сподіваючись що буде мобілізований в армію. Проте НКВС в Садгірі його виявило, затримало і заарештувало.

Дмитро Городецький перевіхувався у різних людей в Ленківцях, та одного разу під час облав був виявлений у громадянки Осипчук Василини під ліжком, «взятий з її хати де був сковоріні і переданий сільрадою до Рай Н.К.В.Д.».

Слідчі рапортують до Центру, що викрито бойовку, організовану підрайонним проводом ОУН, а розслідування ведеться в напрямку виходу на ОУНівську організацію Кіцманського району.

Також зазначалося: «Слідство розпочате і буде проведено в розріз першої частини Указу Президії Верховної Ради РСР від 19.4.-43 р.».

Про це, а також про подальшу долю учасників бойовки – в одному з наступних випусків «ЧАСУ».

Василь МУСТЕЦА